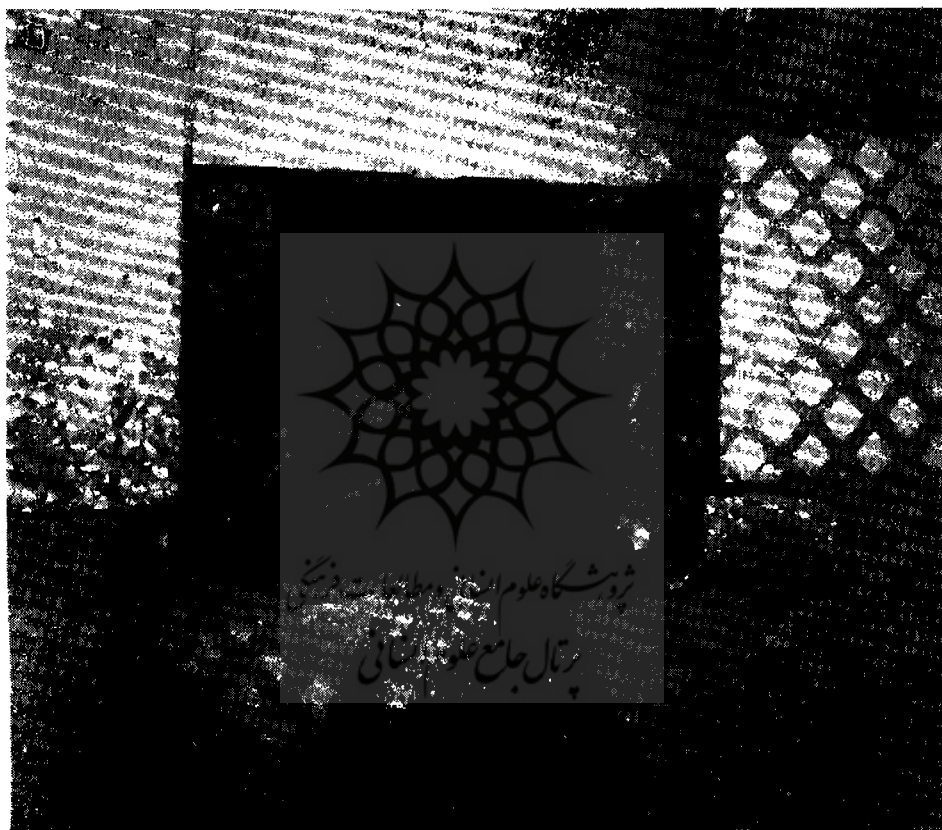

سناباد

محلّه تاریخی و قدیمی سناباد در شمال باختری شهر مشهد واقع است . از نظر لغوی احتمال میرود سناباد در اصل سناء آباد باشد ، در قدیم سناباد قریه‌ای از قراء طوس بوده و دو منزل چاباری از نوغان و طابران فاصله داشته و باغات و قنوت آن معمور بوده است . بتصریح طبری و نویسنده مقاله طوس در دائرة المعارف اسلام در حدود سالهای ۱۶- ۱۱۱ هجری در سناباد قصر و عمارت با شکوهی تحت تصرف و حکومت حمید بن قحطبه طائی و حمید بن ابی غنم بوده است که مجلس رسمی ولایت - عهدی حضرت رضا ع از طرف خلیفه عباسی در آنجا تشکیل گردید و جزو خالصه عباسیان درآمد . در عیون اخبار الرضا و امالی شیخ صدوق اشاره‌ای به این مضمون دارد که : ثم دخل دار حمید بن قحطبه طائی ... الخ ، بقول اکثر مورخین بزرگ مانند یاقوت حموی و حمدالله مستوفی و حافظ عبدالعزیز گنابادی و کاتب چلبی در سنه ۲۰۳ هجری در قریه سناباد نوقان ، همای روح عرش آشیان حضرت رضا ع بروضه رضوان پر کشید و جسد مطهرش پس از شستن در آب سناباد طی مراسم و تشریفات مفصل مدفون گردید و سرزمین مزبور از آن وقت مشهد الرضا نامیده شد و علامه مجلسی هم دفن حضرت را در سناباد طوس تأیید کرده است .

جمعیت سناباد را بیشتر شیعیان و سادات تشکیل میدادند بقول ابن بطوطه ضریح مطهر چوبی مشبک و نقره کوب بوده و بواسطه همین روزنه‌ها گاهی قریه سناباد را مثقب (برذعه) مینامیدند (رک سرزمین های خلافت شرقی لسترنج) . بتصریح مؤلف صورۃ - الارض بر فراز سناباد نوقان قلعه‌ای محکم قرار داشته که بیشتر اوقات عده‌ای در

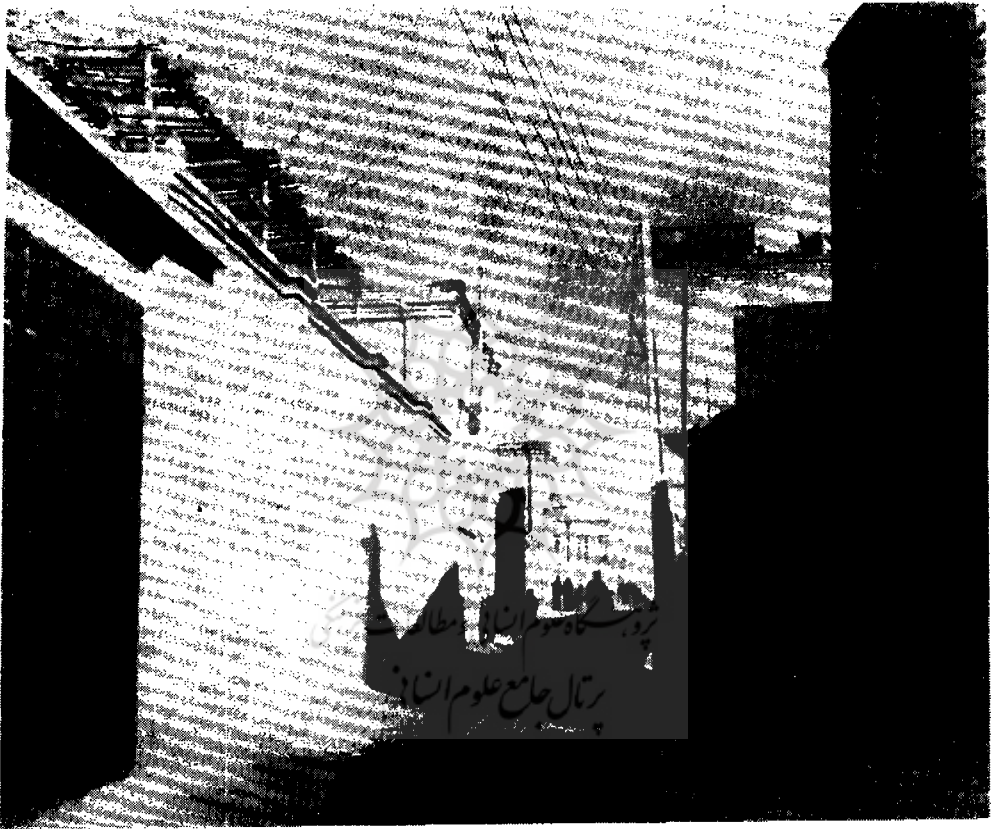
آن معتکف بوده‌اند و بعد در سناباد پیراهون ضریح حضرت رضا ع امیر فائق عمیدالدوله مسجدی باشکوه ساخت (رکاحسن التقاسیم). قریه سناباد از توابع طوس بوده است و حضرت در وصف آن فرمود « روضة من ریاض الجنة » ، تدفن بمدینه... الخ
 يقال لها سناباد بضعة منی (مطلع الشمس). آب قنات سناباد تمام اراضی بعد آبادو

مظهر قنات سناباد قدیم که خشک شده است

شمال باختری شهر مشهد را مشروب میساخته و باشیب ملایم در باغهای منبع و عنبر و باغ سنگی و باغ مستوفی دور زده و پس از گذشتن از محله چهار باغ و باغ نادری در آشپزخانه آستان قدس جریان داشته است. چهار باغ محل کنونی دارالتولیه در زمان نادر و بابر شاه از ضمائم باغهای آستانه و دولتی بوده که پس از انقراض سلسله‌های

مذکور به تصرف دیگران درآمده است . بمناسبت وجود قنات ونهر سناباد آن محله بنام سرآب نامیده شد وخیابان سعدی کنونی سابقا گور گاه سرآب نام داشت . وجه تسمیه آن بجهت جمع شدن گواره ونگهداری گله های گاو و آبشخور آنها بوده است محل چهار راه سعدی بنام ایستگاه سرآب و در همان امتداد مستقیم خیابان سعدی

کوچه باغ سنگی

بنام بازارچه سرآب و مسجد مقبل و قبرستان سرآب بچهار باغ اتصال داشته است . چهار باغ با داشتن خیابانهای مرتب میلان بندی و چهارراه های منظم یادگار شاهرخ وزوجه او گوهر شاد آغا بانی مسجد گوهر شاد بتقلید سبک هرات بوده است . در قبرستان سناباد (سرآب) کلنل محمد تقی خان پسیان مدفون بود که پس از تخریب

بمناسبت خیابان کشی صندوق‌فلزی بزرگی با مجسمه شیر سنگی و جنازه مزبور کشف گردید. شیر سنگی در قدیم علامت دروازه و قبرستان بوده است. آب و خاک سناباد را بمناسبت تیمن و تبرک برای معالجه باطراف سوغات میبردند. سایکس شرح مفصلی در باره قبرستان طوس و سناباد نوشته است. حمدالله مستوفی در قرن هشتم سناباد را را مشهد نامیده و ابن حوقل آن سرزمین را قریه‌ای با حصن استوار و گروهی مردم معتکف ذکر کرده است. چنان که میدانیم حضرت رضاع در سفر مرو و طوس در کاخ ییلاقی سناباد چند گاهی اقامت و استراحت فرمودند و احتمالا تعدادی از باغهای سناباد در برابر هدیه قرآن نفیس و حرز گرانمایی جزو املاک حضرت گردید. بتصریح معجم البلدان و آثار البلاد در قریه سناباد بزرگان دین و سادات شریف مانند محمد بن اسمعیل بن الفضل ابوالبرکات الحسینی العلوی میزیسته‌اند. ابن حوقل در سنه ۳۳۱ هجری مرقد مطهر حضرت را زیارت کرده و چنین نوشته است: «وقبر علی - ابن موسی الرضا بظاهر مدینه نوقان و بجاوره قبر الرشید فی مشهد حسن بقریه یقال لها سناباد علیها حصن حصین منیع و فیدقوم معتکفون». ابن بابویه قعی فقیه بزرگ و عالم تشیع در کتاب عیون اخبار الرضا در مورد نزول اجلال حضرت رضاع در سرای قحطبه طائی در سناباد چنین مینویسد: «قال لما نزل ابوالحسن علی بن موسی الرضا... الخ». در اواخر سده دوم هجری کاخ حمید بن قحطبه، مقر فرماندهی مرزبانان طوس و طایفه کنارنگیان و سرای اسپهبد کنارنگ مرزبان طوس بوده است و در سال ۱۹۲ هجری که هارون الرشید خلیفه عباسی برای سرکوبی شورش رافع نصر بن لیت به خراسان و طوس عزیمت کرد در سناباد در قصر مزبور فرود آمد و پس از چند روز بیماری در همان جای مرد بقول قزوینی سناباد از دهات شهر طوس بوده و تا آن يك میل فاصله داشته است ابوالفضل بیهقی مورخ بزرگ و صاحب تاریخ مسعودی در اواسط سده پنجم هجری سناباد را زیارت کرده است. کاتب چاپی مینویسد حضرت رضاع در دیده سناباد چهار فرسنگی طوس مدفون گشت. مؤلف مطلع الشمس از قول حافظ ابرو نوشته که در قدیم قریه سناباد مرکز سادات بسیار و شیعیان بوده است.

مقدسی سناباد را مشهد و ابن بطوطه مشهد الرضاء و باقوت حموی مشهد الرضوی خوانده است .

در کشف الغمه به نقل از مطلع الشمس چنین آمده است که حضرت در ماه رمضان سنه ثلث و مائین در قریه سناباد از ولایت طوس در سن پنجاه سالگی پس از بیست سال امامت روی بروضه رضوان نهاد . بسطامی مؤلف فردوس التواریخ با استفاده از مدارک معتبر محل را سناباد طوس نوشته است .

بتصریح مؤلف منتخب التواریخ ، دعبل خزاعی در باره سرزمین سناباد و طوس و مرقد مطهر رضوی چنین سروده است .

یا ارض طوس سقاك الله رحمته	ماذا ضمنت من الخیرات یا طوس
طابت بقاعك فی الدنيا و طاب بها	شخص ثوی بسنا آباد مر موس
شخص عزیز علی الاسلام مصرعه	فی رحمة الله مغمور و مغموس
فی كل عصر لنا منكم امام هدی	فر به آهل منكم و مانوس

یعنی : ای سرزمین طوس خدای با رحمت خود ترا سیراب کند چون چه چیزها از نیکی ها تو در بر گرفته و داری .

سر زمین و بقاع تو پاکیزه و نیکوست در دنیا و طاهر و پاکیزه است در آن شخصی که اقامت گزیده و مدفون است در سر زمین سناباد .

شخصی که عزیز است در اسلام در آرامگاه خود چون ستاره ای غروب ظاهری کرده و غرق شده و فرو رفته در بحر رحمت خداوندی .

در هر زمان و تمام اعصار ما را پیشوایی و راهنمایی است ، از طرف شما امام راهنما پس سر زمین طوس و سناباد از برکت و جود شما مانوس و آشناست از این جهت سناباد آبادان و محل اجتماع و زندگانی گردیده است .

در وصف و قدر و منزلت سرزمین طوس و سناباد و عظمت امام همام سخنان بسیار گفته شده است چنان که قصیده سرایان مشهور متقدم هم چه خوب تشریح و توصیف کرده اند

واز جمله سنائی گفته است

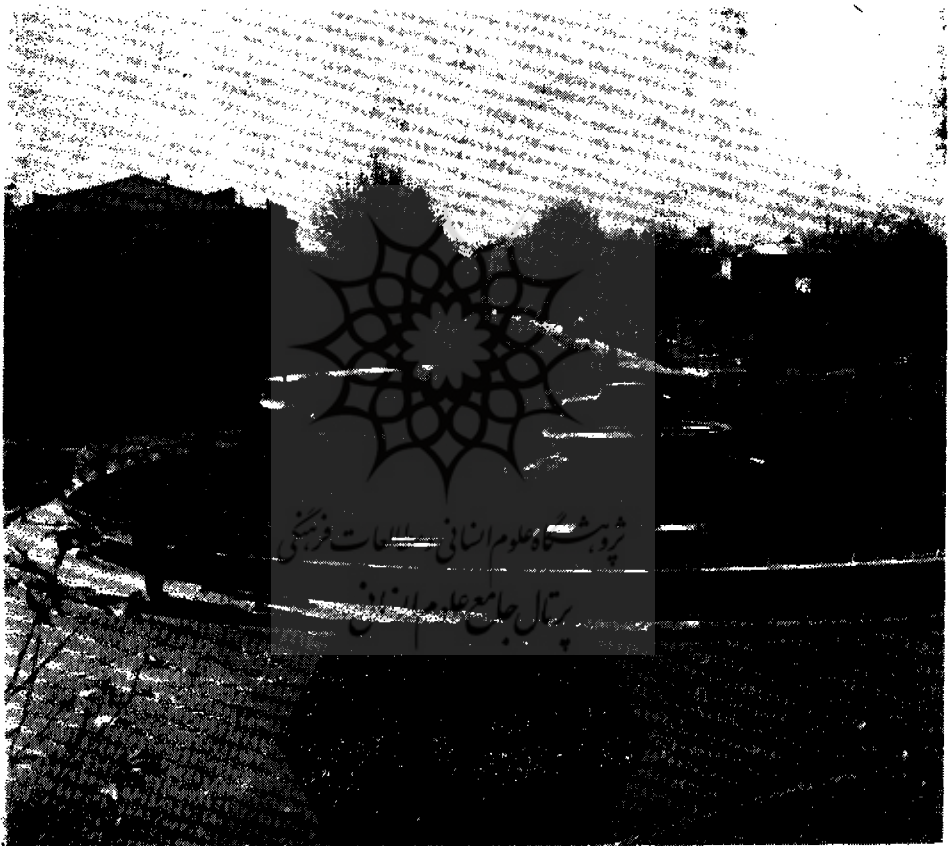
دشوار ترا به محشر آسان

دین را حرمی است در خراسان

وقا آنی از منأخران گفته است :

زمین زمین تو محسود هفت کاخ مطابق

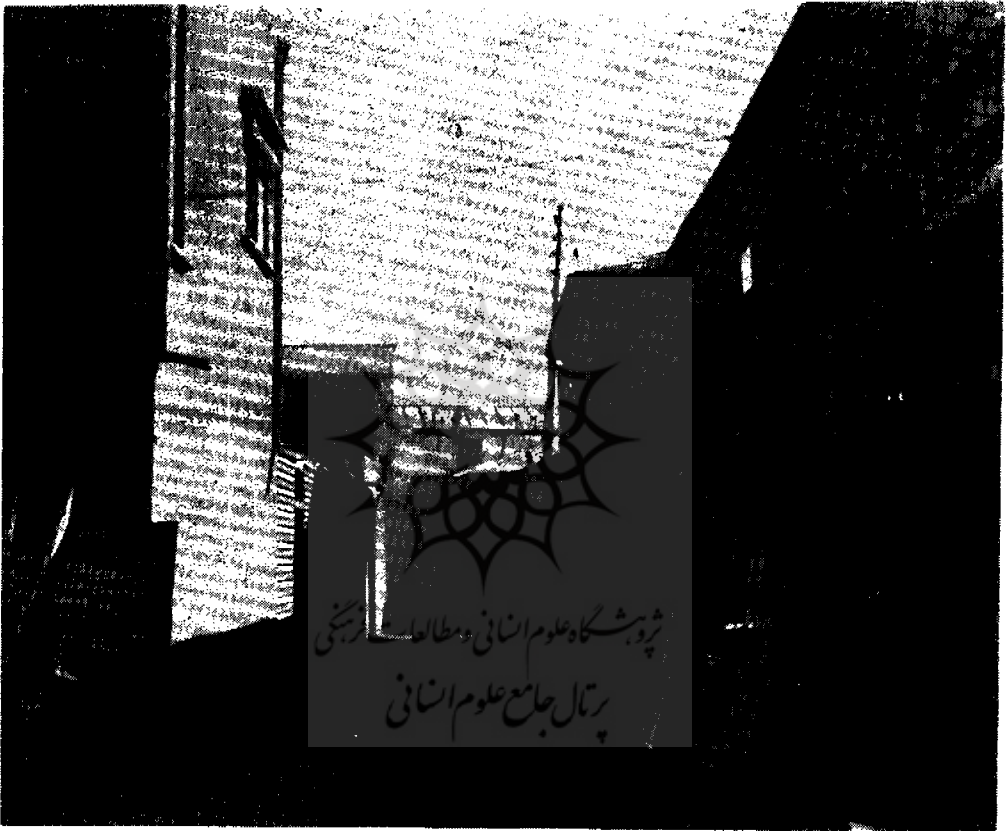
زهی به منزلت از عرش برده فرش تو رونق

میدان سعدی (دروازه سراب سابق)

از برکت وجود امام قریه سناباد بتدریج دارای جمعیت و ساختمانهای زیاد گردید. آب قنات سناباد تا چندی قبل جاری و مورد استفاده اهالی بود ولی اخیراً بواسطه

احداث خیابانهای سعدی و سنائی لوله کشی متروک است. در محل سابق نهر سناباد خیابان عریض سناباد واقع است که از یک طرف به میدان گوهرشاد و استادیوم ورزشی سعد آباد و از طرف دیگر به میدان سعدی منتهی میشود و اکنون در جای قدیم مظهر

قسمتی از بقایای راسته سراب

آب سناباد و باغ منبع و حمام سناباد و ساختمانهای جدید احداث شده است. فلکه سرآب محل تقاطع خیابان دانشگاه و خیابان سنائی و سعدی و جهانبانی میباشد. امتداد مستقیم خیابان سعدی به ایستگاه سراب و خیابان پهاوی و بازارچه سرآب و مسجد

مقبل و باغ عنبر منتهی میشود و محله سناباد از لحاظ برق و روشنائی و آب. مشروب و لوله کشی واحداث خیابانهای آسفالت شده بشکل مدرن و زیبایی در آمده است و قسمتی از این محله تاریخی و قدیمی سناباد جزو بخش پنج سعدآباد و بقیه سرآب و خیابان سعدی در بخش يك خیابان پهلوی وارك مشهد محسوب میشود . محله سرآب بمناسبت واقع شدن در سرچشمه بنام سرآب نامیده شده و در قدیم یکی از شش محله بزرگ و معروف : نوغان ، عیدگاه ، چهار باغ ، سرآب ، پائین خیابان و بالا خیابان بشمار میرفته است . محله سرآب در غرب مشهد واقع و از مرکز شهر دور و دارای حمامهای کهنه و بازارچه و کوچه حیطه و کورگاه و کوچه باغ سنگی بوده است . در باغ مزبور را سنک بزرگی تشکیل میداد . حاشیه غربی سرآب متصل به باروی کهنه شهر بود .

مجرای آب سناباد در باغ عنبر بود و شش دانگ آن جزو قنات موقوفات آستان قدس رضوی بوده است و مقداری از آب سناباد در آشپزخانه حضرتی جریان داشته است.

(مطلع الشمس)